

Давидова К., Бутенко В. Режисерська гра як засіб формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців*. Суми ФОП Цьома С.П., 2023. С. 232–236.

Катерина Давидова, Віта Бутенко
*Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка*

РЕЖИСЕРСЬКА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті визначено потенціал режисерської гри у формуванні екологічної культури дітей старшого дошкільного віку, що полягає у характеристиці структурних компонентів режисерської гри; виділенні підготовчого, впроваджуваного, розвивального, творчого етапів формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку та розкритті їх сутності.

Ключові слова: *екологічна культура, режисерська гра, діти старшого дошкільного віку.*

Постановка проблеми. Система дошкільної освіти України знаходиться за умов глобальної нестабільності. Однією з найважливіших причин екологічного неблагополуччя є низька екологічна культура людей, відсутність у них екологічної самосвідомості та чіткої позиції на природоохоронну діяльність. Тому одним із значних шляхів зміни сучасної екологічної ситуації в країні є екологічна освіта. Особлива увага сьогодні приділяється екологічній освіті дітей дошкільного віку, яка зумовлена необхідністю формувати основи екологічної культури в найбільш сприятливий період емоційної взаємодії дитини з природою. Науковці та практики здійснюють пошук ефективних засобів, які дозволять

сформувати в дітей дошкільного віку основи екологічної культури. Оскільки гра викликає емоції, почуття та позитивне ставлення до світу, то її доречно використовувати з метою впливу на формування правильного ставлення до живого світу дітей дошкільного віку, відчуття відповідальності за природу рідного краю, дбайливості й чуйності, бажання надавати посильну допомогу дорослим у збереженні природного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблема екологічного виховання підростаючого покоління є предметом пильної уваги українських вчених: Г. Бєленької, Н. Вахняк, В. Волкової, О. Гаврило, Н. Горпахи, Н. Лисенко, Т. Науменко, З. Плохій, О. Половіної, Н. Яришевої та ін. Педагоги та психологи приділяють велику увагу ігровій діяльності, оскільки вона виконує ряд важливих функцій у розвитку особистості, підвищує інтелект, сприяє чуттєвому сприйняттю світу та емоційному благополуччю дитини (Л. Артемова, А. Бурова, В. Бутенко, К. Карасьова, Н. Кудикіна, Т. Піроженко, О. Савченко, Г. Тарасенко та ін.). Незважаючи на значні здобутки науковців, проблема потенціалу режисерської гри у формуванні екологічної культури дітей старшого дошкільного віку вимагає систематичного вивчення.

Мета статті: визначити потенціал режисерської гри у формуванні екологічної культури дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Одна з цілей екологічної освіти – формування екологічної культури дітей, яка неможлива без їх участі в екологічній діяльності. У старшому дошкільному віці діти легко включаються до різних видів екологічної діяльності: трудової, художньо-творчої, дослідно-експериментальної, моделюючої, ігрової. У зв'язку з цим необхідно акцентувати увагу на екологічну спрямованість ігрової діяльності, яка ґрунтуватиметься на:

- перевазі ігор із екологічним змістом, у яких дитина може бути захисником природи, виконувати соціально-детерміновані правила поведінки в природі відповідно до норм екологічної етики;
- наповнення ігор екологічним змістом;
- відмова від ігор, пов'язаних з деструктивним впливом на світ природи.

Сучасні дослідники [3; 4 та ін.] приділяють велику увагу ігровій діяльності, бо вона виконує ряд важливих функцій у розвитку особистості дитини. Компенсаторна функція гри заснована на тому, що для неї ігровий простір стає новою реальністю в реальності, створеній дорослими. Гра – це альтернатива дійсності, і тому вона має терапевтичну властивість, використовується для корекції стану і поведінки дитини. Але головна функція гри – розвиваюча: вона підвищує інтелект, сприяє чуттєвому сприйняттю світу, природи та емоційному благополуччю дитини.

Ми поділяємо думку науковців [1; 2; 5; 6 та ін.], які стверджують, що формування екологічної культури засобами ігрової діяльності повинно ґрунтуватись на режисерській грі. Концепціями ігрової діяльності останніх років (А. Бурова, К. Карасьова, Т. Піроженко та ін.) переконливо доведено, що розвиток гри в дошкільному дитинстві – процес складний. Розвиток цієї діяльності починається з сюжетно-відображуваної гри та переростає в сюжетно-рольову, а індивідуальна режисерська гра продовжує розвиватися до кінця дошкільного періоду [3].

Завдяки групі однолітків, режисерська гра з індивідуальної перетворюється на розвинену форму колективної діяльності. Дитина старшого дошкільного віку стає суб'єктом режисерської гри. Режисерська гра – це різновид сюжетної гри, яка полягає в тому, що дитина організує діяльність ніби ззовні, як режисер, будуючи та розвиваючи сюжет, керуючи іграшками та коментуючи їх дії. Пройшовши всі стадії розвитку дитячої гри, дитина старшого дошкільного віку знаходиться на найвищій сходинці режисерської гри.

Згідно з дослідженнями [3; 4 та ін.], однією з найбільш гострих психологічних проблем, з якими доводиться стикатися фахівцям, які працюють у закладах дошкільної освіти, є «вимирання» режисерської гри як вираження здатності дитини до адекватних дій в уявній ситуації, створеній її власною фантазією і відображеній в словах і вчинках. Ми вважаємо, що режисерську гру можна використати для формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку, що вплине на розвиток пізнавальних здібностей дітей та активізації їх у ігровій діяльності у вільний час.

Структурні компоненти режисерської гри передбачають:

- інтерпретацію дитиною літературного твору (сюжету, розуміння ідеї постановки);
- комбінування задуму (літературних сюжетів, педагогічних ситуацій, вигадкування нових сюжетів);
- проектування декорацій та припущення необхідного ігрового реквізиту;
- побудову єдиної сюжетної лінії;
- зображення характерних образів у постановці, що розігрується;
- передачу змісту образу через використання засобів виразності (слова, дії, міміки);
- передачу змісту тексту з різними інтонаціями;
- імпровізацію.

Враховуючи складну структуру режисерської гри, процес формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку необхідно здійснювати поетапно. Зокрема, нами виділено чотири етапи. Розкриємо їх сутність детальніше.

І етап – підготовчий. Метою цього етапу визначено організацію еколого-розвивального середовища та виготовлення поліфункціонального матеріалу й іграшок. Поліфункціональність матеріалу вбачається можливістю розгортання необмеженої кількості екологічних сюжетів: його

зміст пов'язано з певними екологічними макетами («Ліс», «Поле», «Зоопарк», «Озеро», «Домашні тварини», «Пташиний двір»), а структура сприяє оволодіння дітьми складнішого способу структурування ігрового сюжету – сюжетоскладання. Ігровий матеріал на цьому етапі є «смысловим полем», простір, на якому діти можуть розгортати ігрові події. Розвиток режисерської гри тісно пов'язаний зі створенням ігрової обстановки, що робить необхідним включення дитячої продуктивної діяльності в гру. Виготовлення іграшок-саморобок може відбуватись на художній праці, де дитина вчиться перетворювати різні матеріали для реалізації поставленої мети. Створюючи іграшку або спостерігаючи, як це робить вихователь та посилено допомагаючи йому, дитина відчуває радість, прагнення творчої діяльності.

II етап – впроваджуваний, передбачає знайомство дітей з ігровим матеріалом та обігравання іграшок за допомогою невеликих екологічних сюжетів. У традиційній режисерській грі одним із неодмінних атрибутів є поліфункціональне поле, на якому розгортаються основні дії дітей. Дитина перетворюється на свого персонажу, змінює вираз обличчя, характер рухів. Введенню поліфункціонального ігрового матеріалу повинен передувати метод бесіди, який дозволить визначити основне призначення кожного поліфункціонального поля та активізувати мисленнєву діяльність кожної дитини. Спільна побудова екологічного сюжету за участю «живого» об'єкта-іграшки вимагає допомоги та координації з боку педагога. Вихователь вчить дітей приймати ігрові задуми один одного і діяти відповідно до характеру персонажа його поведінки в природі. Режисерська гра продовжується бесідою про конкретний об'єкт природи, обраний дитиною, яка плавно переходить у спробу режисерування дітьми або педагогом оповідання.

III етап – розвивальний, метою якого є розігрування сюжетів за прослуханням літературним твором екологічного змісту (з музичним супроводом). Зміст таких творів розкриває життя диких, свійських тварин і птахів, поведінку в оточуючому середовищі, діяльність людини в природі.

Літературний твір зближує дитину з її героєм і активізує процес формування таких почуттів, як співпереживання, співчуття, сприяння. До кожного твору, що режисується, доцільно підібрати відповідні музичні твори (з урахуванням вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку) і «звуки природи». Робота на цьому етапі повинна вестись у напрямі поглиблення освітнього аспекту, чуттєво-емоційної відповіді та розуміння цінності природи, відкритої дитиною за допомогою вихователя. Читання творів і відтворення дій сюжету на ігровому полі дозволяє дітям як відображати зовнішні особливості зображуваних персонажів, об'єктів, так і змушує їх уважніше вдивлятися, вслухатися в твір, намагатися зрозуміти його, «вжитися» у певний образ.

IV етап – творчий, де відбувається самостійне розгортання ігрових сюжетів, створення дітьми виразних образів для відтворення екологічного ставлення до світу природи з використанням проблемних ситуацій. Тематика та зміст таких проблемних ситуацій спрямовані, в першу чергу, на оволодіння певними правилами поведінки в природі. Тому розігрування ролі дитиною допомагає формувати в неї досвід екологічних норм поведінки, вміння діяти відповідно до цих норм. Дуже важливим моментом обігравання проблемної ситуації буде створення природної, невимушеної обстановки, щоб кожна дитина могла висловити власну думку, щоб у неї виникало бажання поділитися власними думками з оточуючими.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, аналіз потенціалу режисерської гри дітей старшого дошкільного віку переконує нас у тому, що вона є ефективним засобом формування екологічної культури. Залежно від умов режисерська гра може виступати в таких аспектах:

- *як засіб розвитку пам'яті* (кожен віковий період, крім психологічних новоутворень, характеризується ще й центральною функцією, у концепції Л. Виготського центральною функцією дошкільного віку є пам'ять);

- *як засіб розвитку мислення* (у процесі режисерської гри діти навчаються шукати та встановлювати найбільш суттєві ознаки в явищах

природи та об'єктах, знаходять суттєві залежності та зв'язки між ними, у них розвиваються логічні форми мислення);

– як засіб розвитку творчої особистості та творчих здібностей, уяви та емоційності (у режисерській грі дитина виступає в ролі творця, тому необхідно заохочувати в дитині ініціативу, винахідливість, впевненість у собі, своїх силах та здібностях. Якщо в процесі гри розвивати у дитини вміння співчувати, співпереживати людям, тваринам, рослинам, то надалі це вміння дитина може застосувати у різних видах творчої екологічної діяльності);

– як засіб організації спілкування (у режисерських іграх відбувається становлення особистості дитини, в них моделюються людські взаємини, що існують у спільнотах дорослих людей).

Наукове прогнозування передбачає розгляд можливості застосування сюжетно-рольових ігор у формуванні екологічної культури дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бєленька Г.В., Науменко Т.С., Половіна О.А. Дошкільнятам про світ природи. Старший дошкільний вік: навч.-метод. посібник. 2-е вид. Київ : Генеза, 2013. 112 с.

2. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підручник для студ. вищ. навч. закладів. Вид. 2-ге. Київ: ВД Слово. 2015. 408 с.

3. Бурова А. Гра – ефективний засіб виховання самостійності дітей дошкільного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 5. С. 17–27.

4. Кравчук Л. Сюжетно-рольова гра – школа моралі для дитини дошкільного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. № 8. С. 29–34.

5. Лисенко Н.В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи: навчально-методичний посібник для студ. вищ. навч. закладів. Київ: ВД «Слово», 2015. 352 с.

6. Плохій З.П. Формування у дітей дошкільного віку екологічної культури (теоретичні та методичні аспекти) : монографія. Київ: Персонал, 2010. 319 с.